

عملکرد بخش کشاورزی پاکستان در سال مالی ۲۰۲۶

بر اساس گزارش رسمی «بررسی اقتصادی پاکستان ۲۶-۲۰۲۵» بخش کشاورزی پاکستان در سال مالی ۲۰۲۵-۲۶ با وجود چالش‌هایی مانند سیلاب، تغییرات اقلیمی، تنش آبی و افزایش هزینه نهاده‌ها، ۲,۸۹ درصد رشد کرد و همچنان ۲۳,۴ درصد از GDP و ۳۳,۱ درصد اشتغال کشور را به خود اختصاص داد. در میان محصولات اصلی، تولید نیشکر ۶,۲ درصد، گندم ۴,۳ درصد و برنج ۲,۸ درصد افزایش یافت، در حالی که تولید ذرت و پنبه کاهش داشت. بخش دامداری نیز با رشد ۳,۷۵ درصدی، ۶۲,۴ درصد ارزش افزوده کشاورزی را تشکیل داد و دولت توسعه صادرات گوشت و زنجیره‌های ارزش این بخش را در اولویت قرار داده است. در مقابل، وابستگی پاکستان به واردات روغن خوراکی همچنان بالا بوده و تولید داخلی تنها حدود ۱۰ درصد نیاز کشور را تأمین می‌کند. در بخش نهاده‌ها، مصرف کود افزایش یافت اما تولید و واردات کود کاهش داشت و قیمت کودهای فسفاته رشد قابل توجهی نشان داد. در مجموع، دولت برای افزایش بهره‌وری، کاهش وابستگی به واردات، توسعه صادرات، بهبود مدیریت آب و مکانیزاسیون کشاورزی برنامه‌های متعددی را دنبال می‌کند و چشم‌انداز بخش در سال ۲۰۲۶-۲۷ همچنان مثبت ارزیابی شده است.

متن

وزارت دارایی پاکستان گزارش رسمی بررسی اقتصادی پاکستان ۲۰۲۶-۲۰۲۵ (*Pakistan Economic Survey 2025-26*) را منتشر کرده است که تصویری جامع از عملکرد اقتصادی کشور در سال مالی ۲۰۲۶، تحولات بخش‌های مختلف اقتصاد و مهم‌ترین سیاست‌ها و اصلاحات دولت ارائه می‌دهد. در این گزارش عملکرد بخش کشاورزی را در سال مالی ۲۰۲۶-۲۰۲۵ بررسی شده است. این بخش با وجود چالش‌هایی همچون تغییرات اقلیمی، سیلاب، تنش آبی، افزایش هزینه نهاده‌ها و نوسانات بازار، همچنان یکی از ارکان اصلی اقتصاد پاکستان محسوب می‌شود. گزارش ضمن بررسی عملکرد زیربخش‌های زراعت، دامداری، جنگلداری و شیلات، به وضعیت نهاده‌های کشاورزی، آبیاری، اعتبارات و اقدامات و سیاست‌های دولت برای افزایش بهره‌وری، امنیت غذایی و توسعه پایدار این بخش پرداخته است.

در این گزارش آمده است کشاورزی با ایفای نقش مهم در تأمین امنیت غذایی، ایجاد اشتغال، کاهش فقر و تأمین مواد اولیه مورد نیاز صنعت، جایگاه مهمی در اقتصاد پاکستان دارد. این بخش ۲۳,۴ درصد از تولید ناخالص داخلی کشور را به خود اختصاص می‌دهد و سهم آن از اشتغال ۳۳,۱ درصد است. تولید و عرضه محصولات غذایی همچنان از اهمیت بالایی برای تأمین امنیت غذایی کشور برخوردار است. از این رو، توجه مستمر به شرایط اقلیمی، منابع آب، الگوهای بارندگی و هزینه نهاده‌های کشاورزی برای حفظ عملکرد این بخش ضروری است. دولت با درک اهمیت بخش کشاورزی، سیاست‌های حمایت از کشاورزی را با هدف حداکثرسازی منافع این بخش دنبال می‌کند؛ از جمله از طریق تضمین عرضه مستمر و مقرون به صرفه نهاده‌های کشاورزی و اجرای طرح‌های افزایش بهره‌وری. در این راستا، تشکیل «شورای ملی کشاورزی و امنیت غذایی (NAFSC)» و «شورای ملی تحول و صادرات بخش گوشت» تحت ریاست نخست‌وزیر، از مهم‌ترین تحولات در راستای تأمین امنیت غذایی و تقویت صادرات کشاورزی به شمار می‌روند.

عملکرد بخش کشاورزی در سال ۲۰۲۵-۲۶

در سال ۲۰۲۵-۲۶، بخش کشاورزی رشد ۲,۸۹ درصدی را به ثبت رساند، در حالی که این رقم در سال گذشته ۱,۵۳ درصد بود. اقدامات دولت و حمایت‌های به موقع موجب شد زیربخش محصولات کشاورزی در پی سیل‌های سال ۲۰۲۵ تاب‌آوری مناسبی از خود نشان دهد و عملکردی بهتر از پیش‌بینی‌ها داشته باشد. این زیربخش رشد ۱,۴۴ درصدی را ثبت کرد، در حالی که در سال ۲۰۲۴-۲۵ با کاهش ۱,۰۱ درصدی مواجه شده بود؛ بهبود تولید محصولات مهم کشاورزی مهم‌ترین عامل این عملکرد بود. همچنین، محصولات کشاورزی تابستانه عملکرد نسبتاً مطلوبی داشتند، زیرا خسارات ناشی از سیل کمتر از برآوردهای اولیه بود و سطح تولید آنها، به طور کلی به استثنای پنبه و ذرت از سال ۲۰۲۴-۲۵ بیشتر شد.

محصولات مهم شامل پنبه، برنج، نیشکر، ذرت و گندم، در مجموع نسبت به سال گذشته رشد ۰,۶۵ درصدی را ثبت کردند. عملکرد بهتر نیشکر، گندم و برنج توانست کاهش تولید پنبه و ذرت را جبران کند. نیشکر با رشد ۶,۲ درصدی، بیشترین افزایش تولید را داشت و تولید آن از ۸۴,۲۴ میلیون تن به ۸۹,۴۵ میلیون تن رسید. پس از آن، گندم با رشد ۴,۳ درصدی، از ۲۸,۴۰ میلیون تن به ۲۹,۶۱ میلیون تن افزایش یافت و برنج نیز با رشد ۲,۸

درصدی، از ۹,۷۲ میلیون تن به ۹,۹۹ میلیون تن رسید. در مقابل، تولید ذرت و پنبه به ترتیب ۲,۷ درصد و ۰,۵ درصد کاهش یافت.

سایر محصولات کشاورزی، با وجود اختلالات ناشی از سیل، رشد ۲,۴۳ درصدی را تجربه کردند که عمدتاً ناشی از افزایش تولید حبوبات، سبزیجات و میوه‌ها بود. تولید این سه گروه به ترتیب ۳۱,۴ درصد، ۱۲,۶ درصد و ۲,۸ درصد افزایش یافت. این بهبود توانست عملکرد نسبتاً ضعیف برخی دیگر از گروه‌های محصولات را جبران کند. بخش پنبه‌پاک‌کنی و محصولات متفرقه که ۱,۰۴ درصد از بخش کشاورزی و ۰,۲۴ درصد از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد، رشد اندک ۰,۰۷ درصدی را ثبت کرد که عمدتاً ناشی از کاهش تولید پنبه بود.

زیربخش دام که یکی از اجزای اصلی بخش کشاورزی و از عوامل مهم در اقتصاد کشور محسوب می‌شود، در سال ۲۰۲۵-۲۶ رشد ۳,۷۵ درصدی داشت، در حالی که رشد آن در سال ۲۰۲۴-۲۵ برابر با ۲,۹۵ درصد بود. این عملکرد با افزایش ۳,۴۶ درصدی تولید حاصل شد، هرچند میزان دسترسی به علوفه سبز ۴,۵ درصد کاهش یافت. در این چارچوب، تشکیل NAFSC و «شورای ملی تحول و صادرات بخش گوشت» موجب ایجاد انگیزه و جهت‌گیری جدیدی در سیاست‌گذاری برای تقویت امنیت غذایی، تحول بخش دام و توسعه صادرات محصولات کشاورزی و گوشت شده است. بخش‌های جنگلداری و شیلات نیز به ترتیب رشد متوسط ۲,۰۲ درصد و ۱,۶۶ درصدی را ثبت کردند.

Table 2.1: Agriculture Growth (Base = 2015-16)						Percent
Sector	2020-21	2021-22	2022-23	2023-24	2024-25 (R)	2025-26 (P)
Agriculture	3.52	4.21	2.24	6.40	1.53	2.89
1. Crops	5.83	8.22	-1.17	10.86	-1.01	1.44
i) Important Crops	5.82	5.50	0.45	17.08	-13.19	0.65
ii) Other Crops	7.95	11.90	-1.39	0.10	19.74	2.43
iii) Cotton Ginning	-13.08	9.22	-22.84	47.23	-18.99	0.07
2. Livestock	2.38	2.25	3.70	4.38	2.95	3.75
3. Forestry	3.35	0.70	17.40	-1.01	2.88	2.02
4. Fisheries	0.73	0.35	0.60	0.97	1.43	1.66

R: Revised P: Provisional

Source: Pakistan Bureau of Statistics

میزان آب در دسترس در دوره کشاورزی تابستانه ۲۰۲۵ به ۶۰,۶ میلیون جریب فوت (MAF) رسید که تقریباً با سطح آب در دسترس در ۲۰۲۴ برابر بود. در دوره فصل زراعی زمستانه ۲۰۲۵-۲۶ نیز میزان آب در دسترس به

۳۱,۴ میلیون جریب فوت افزایش یافت، در حالی که این میزان در فصل زراعی زمستانه ۲۵-۲۰۲۴ برابر با ۲۹,۴ میلیون جریب فوت بود. در مجموع، طی سال ۲۶-۲۰۲۵ منابع آب آبیاری با مدیریت و نظارت نزدیک مورد استفاده قرار گرفتند تا از فعالیت‌های کشاورزی حمایت شود.

Table 2.2: Surface Water Availability				Million Acre Feet
Period	Kharif (Apr-Sep)	Rabi (Oct-Mar)	Total	% increase/decrease over the average system usage (103.5 MAF)
Average system usage	67.1	36.4	103.5	-
2017-18	70.0	24.2	94.2	-9.0
2018-19	59.6	24.8	84.4	-18.5
2019-20	65.2	29.2	94.4	-8.8
2020-21	65.1	31.2	96.3	-7.0
2021-22	65.1	27.4	92.5	-10.6
2022-23	43.3	29.4	72.7	-29.8
2023-24	61.9	30.6	92.5	-10.6
2024-25	60.5	29.4	89.9	-13.1
2025-26	60.6	31.4	92.0	-11.1

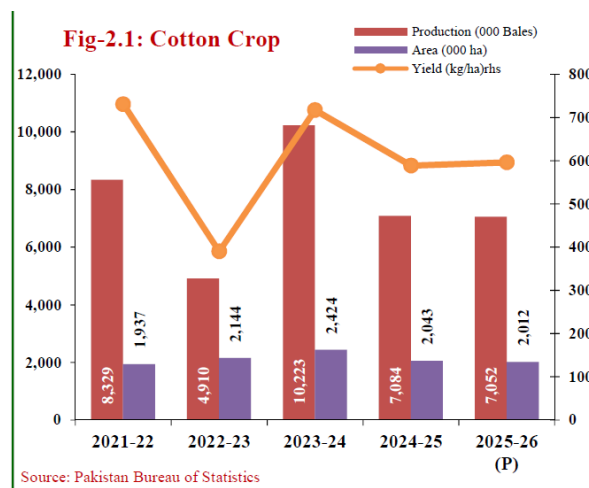
Source: Indus River System Authority

وضعیت محصولات کشاورزی

در سال ۲۶-۲۰۲۵، محصولات مهم کشاورزی ۱۷,۳۲ درصد از ارزش افزوده بخش کشاورزی را تشکیل دادند و سهم آنها از تولید ناخالص داخلی کشور ۴,۰۶ درصد بود. در همین حال، سایر محصولات کشاورزی ۱۵,۶۴ درصد از ارزش افزوده بخش کشاورزی و ۳,۶۷ درصد از تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص دادند.

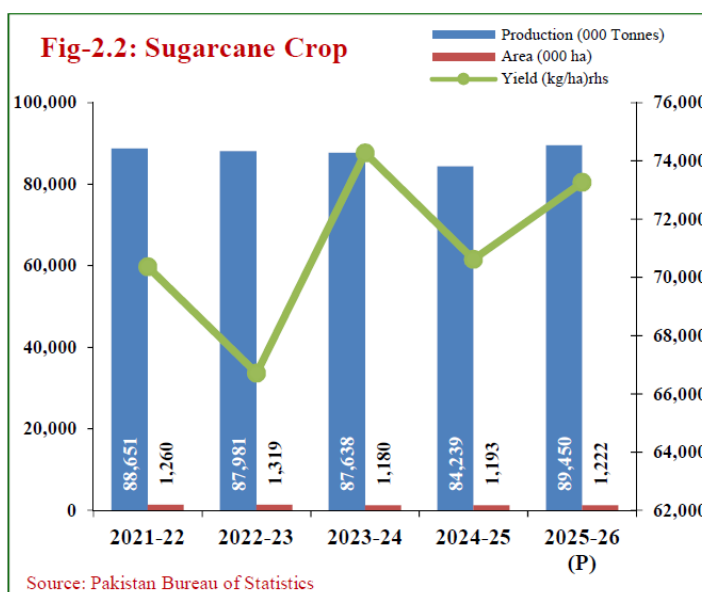
تولید پنبه

در سال ۲۶-۲۰۲۵، سطح زیر کشت پنبه به ۲,۰۱ میلیون هکتار رسید که در مقایسه با ۲,۰۴ میلیون هکتار در سال گذشته، ۱,۵ درصد کاهش نشان می‌دهد. تولید پنبه نیز با کاهش اندک ۰,۵ درصدی، از ۷,۰۸ میلیون عدل در سال گذشته به ۷,۰۵ میلیون عدل رسید. پنبه ۰,۴ درصد در تولید ناخالص داخلی و ۱,۸ درصد در ارزش افزوده بخش کشاورزی سهم داشت. کاهش جزئی تولید عمدتاً ناشی از کاهش سطح زیر کشت بود؛ چراکه کشاورزان همچنان در واکنش به بازده نسبی محصولات و گزینه‌های رقیب در فصل کشاورزی تابستانه، الگوی کشت خود را تنظیم می‌کنند. نکته امیدوارکننده آن است که عملکرد پنبه نسبت به سال گذشته اندکی بهبود یافته که این امر به استفاده بهتر از نهاده‌ها، به‌ویژه مصرف کود، نسبت داده می‌شود.

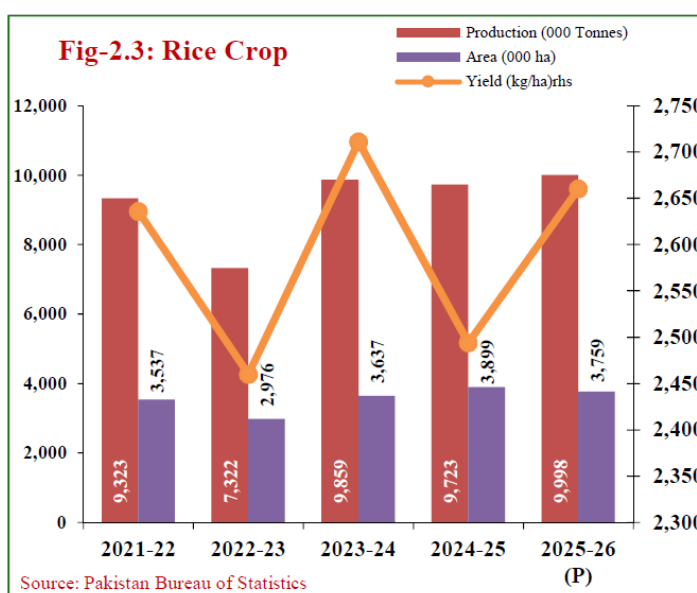
نیشکر

نیشکر ماده اولیه دومین صنعت بزرگ شکر مبتنی بر کشاورزی و منبع اصلی علوفه دام در فصل زمستان را فراهم می‌کند. این محصول با سهم ۰,۸ درصدی در تولید ناخالص داخلی و ۳,۲ درصدی در ارزش افزوده کشاورزی، همچنان نقش مهمی در اقتصاد پاکستان ایفا می‌کند. در طول سال‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۶، سطح زیر کشت نیشکر ۲,۴ درصد افزایش یافت و به ۱,۲۲ میلیون هکتار و تولید آن ۶,۲ درصد افزایش یافت و به ۸۹,۴۵ میلیون تن رسید که ناشی از بهبود ۳,۷ درصدی عملکرد به ۷۳۲۰۰ کیلوگرم در هکتار بود (شکل ۲,۲). این امر عمدتاً به دلیل بازده مورد انتظار بالاتر در مقایسه با محصولات رقیب مانند پنبه و ذرت بود که در نتیجه کشاورزان را به گسترش کشت نیشکر تشویق می‌کرد.

برنج

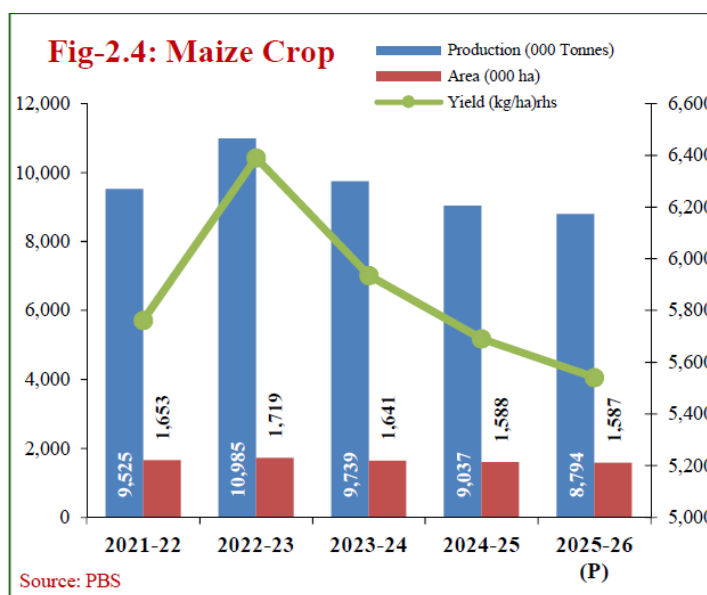
برنج، دومین غذای اصلی پس از گندم و دومین کالای صادراتی بزرگ ۰,۵ درصد به تولید ناخالص داخلی و ۲,۲ درصد به ارزش افزوده کشاورزی کمک کرد. در طول سال‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۶، با وجود کاهش ۳,۶ درصدی سطح زیر کشت نسبت به سال گذشته، تولید برنج با ۲,۸ درصد افزایش از ۹,۷۲ میلیون تن به ۹,۹۹ میلیون تن رسید. این افزایش ناشی از بهبود ۶,۶ درصدی عملکرد بود که به ۲۶۶۰ کیلوگرم در هکتار رسید (شکل ۲,۳)، که ناشی از دسترسی بهتر به آب در مناطق اصلی کشت برنج بود. در حالی که سیل‌های موسمی در ابتدا نگرانی‌هایی را ایجاد کردند، ارزیابی‌های بعدی نشان داد که تأثیر آن بر محصول همچنان محدود است و دسترسی بیشتر به آب از عملکرد محصول در برخی مناطق پشتیبانی می‌کند. کاهش در مناطق کشت شده تا حد زیادی منعکس کننده تصمیمات کاشت کشاورزان در پاسخ به قیمت‌های غالب برنج و گزینه‌های جایگزین محصول بود.

ذرت

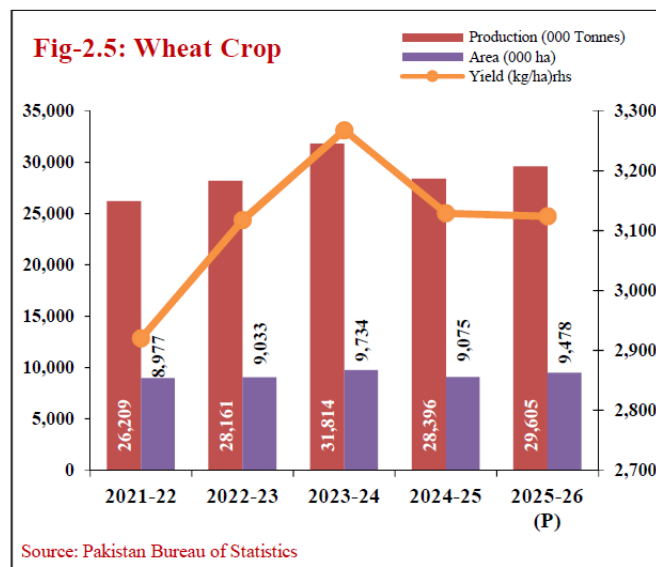
در طول سال‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۶، ذرت در سطح ۱,۵۹ میلیون هکتار کاشته شد که نسبت به سال گذشته کاهش ناچیز ۰,۱ درصدی را نشان می‌دهد، در حالی که تولید آن با ۲,۷ درصد کاهش از ۹,۰۴ میلیون تن به ۸,۷۹ میلیون تن رسید (شکل ۲,۴). این محصول ۰,۵ درصد در تولید ناخالص داخلی و ۲,۳ درصد در ارزش افزوده کشاورزی سهم دارد. تعدیل تولید عمدتاً به دلیل کاهش بازده پس از اثرات مربوط به سیل در برخی از مناطق

کشت ذرت بود، در حالی که سطح زیر کشت تا حد زیادی ثابت ماند. علاوه بر این، استفاده روزافزون از ذرت در خوراک طیور همچنان بر تصمیمات کاشت مطابق با تقاضای خوراک و سیگنال‌های قیمتی غالب تأثیر می‌گذارد.

گندم

گندم محصول اصلی است و امنیت غذایی کشور را تضمین می‌کند. در طول سال‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۶، گندم در زمینی به مساحت ۹,۴۸ میلیون هکتار کشت شد، در حالی که این رقم در سال گذشته ۹,۰۷ میلیون هکتار بود که نشان دهنده افزایش ۴,۴ درصدی است (شکل ۲,۵). تولید گندم با ۴,۳ درصد افزایش به ۲۹,۶۱ میلیون تن رسید، در حالی که سال گذشته ۲۸,۴۰ میلیون تن بود که این افزایش با افزایش سطح زیر کشت همراه بود. سیاست موقت گندم ۲۰۲۵-۲۰۲۶، همراه با شرایط مطلوب نهاده‌ها در زمان کاشت، پشتیبانی مهمی از عملکرد محصول ارائه داد. بهبود دسترسی به بذرهای گواهی شده، کودها و آب آبیاری نیز به تولید بیشتر کمک کرد، در حالی که رطوبت و شرایط مغذی خاک پس از سیل از عملکرد در برخی مناطق پشتیبانی کرد. در نتیجه، تولید گندم از سطح سال قبل فراتر رفت و نزدیک به هدف ۲۹,۷ میلیون تن باقی ماند. گندم ۷,۷ درصد از ارزش افزوده کشاورزی و ۱,۸ درصد از تولید ناخالص داخلی را تشکیل داد.

دانه‌های روغنی

در طول سال‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۶ (ژوئیه-مارس)، ۳.۶۵ میلیون تن روغن خوراکی (شامل ۰.۶۷ میلیون تن استخراج شده از ۲.۹۱ میلیون تن دانه روغنی وارداتی) وارد شد. ارزش روغن خوراکی و دانه‌های روغنی وارداتی به ترتیب ۳.۲۱ میلیارد دلار آمریکا و ۱.۳۴ میلیارد دلار آمریکا بود.

تخمین زده می‌شود که تولید محلی روغن خوراکی در طول سال‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۶، ۰.۵۵ میلیون تن باقی بماند. کل موجودی روغن خوراکی در طول سال‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۶ (ژوئیه-مارس) از تولید وارداتی و محلی ۴.۱۷ میلیون تن بوده است. مساحت و تولید محصولات عمده دانه‌های روغنی در جدول ۲.۴ آمده است.

بر اساس واردات در طول سال مالی ژوئیه-مارس ۲۰۲۶، تخمین زده می‌شود که هزینه واردات روغن خوراکی در طول سال به حدود ۶ میلیارد دلار آمریکا برسد. کل موجودی روغن خوراکی از منابع داخلی و وارداتی در طول سال مالی ژوئیه-مارس ۲۰۲۶، ۴.۱۷ میلیون تن بوده و به صورت نسبی، برای کل سال ۵.۳۶ میلیون تن پیش‌بینی می‌شود که نشان‌دهنده افزایش ۱۵.۵ درصدی نسبت به سال مالی ۲۰۲۵ است. انتظار می‌رود تولید داخلی حدود ۱۰ درصد از کل نیازهای روغن خوراکی را تأمین کند، که تقریباً مطابق با سال قبل است.

برای کاهش وابستگی به واردات و تقویت تولید روغن خوراکی داخلی، اداره دانه‌های روغنی پاکستان «طرح جامعی برای افزایش تولید بومی روغن خوراکی برای جایگزینی واردات» ارائه کرده است. این طرح یک نقشه راه

مرحله‌ای را برای افزایش خودکفایی به ۲۷ درصد در کوتاه‌مدت، ۴۰ درصد در میان‌مدت و ۷۰ درصد در بلندمدت تعیین می‌کند.

سایر محصولات زراعی

در طول سال‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۶، سطح زیر کشت و تولید محصولات منتخب کشاورزی تابستانه و زمستانه روندهای متفاوتی را نشان داد. تولید نخود، سیب‌زمینی، فلفل چیلی، مانگ (نوعی ماش) و ارزن مرواریدی به ترتیب ۵۰,۴ درصد، ۲۷,۶ درصد، ۲۳,۵ درصد، ۱۵,۲ درصد و ۷,۲ درصد افزایش یافت که عمدتاً به دلیل گسترش سطح زیر کشت بود. از سوی دیگر، تولید پیاز، ماش، عدس، جو و سورگوم به ترتیب ۲,۲ درصد، ۳,۷ درصد، ۸,۰ درصد، ۶,۶ درصد و ۱۲,۳ درصد کاهش یافت.

Table 2.3: Area and Production of Other Kharif and Rabi Crops Area: 000 Hectares; Production: 000 Tonnes					
Crops	2024-25		2025-26 (P)		% Change in production
	Area	Production	Area	Production	
Masoor	6.3	4.3	5.5	4.0	-8.0
Moong	185.4	131.2	211.4	151.1	15.2
Mash	7.5	5.9	6.8	5.6	-3.7
Potato	386.7	10,010.2	476.2	12,775.6	27.6
Onion	166.2	2,747.1	162.9	2,688.0	-2.2
Chillies	55.1	191.1	57.7	236.0	23.5
P: Provisional					
Source: District Bureau of Statistics					

Table 2.3: Area and Production of Other Kharif and Rabi Crops Area: 000 Hectares; Production: 000 Tonnes					
Crops	2024-25		2025-26 (P)		% Change in production
	Area	Production	Area	Production	
Bajra (Pearl Millet)	229.5	251.9	249.9	270.1	7.2
Jowar (Sorghum)	45.6	37.7	40.4	33.1	-12.3
Gram	707.0	171.9	782.0	258.6	50.4
Barley	41.2	44.9	38.9	42.0	-6.6
Rapeseed & Mustard	424.6	520.8	481.1	521.0	0.0
Tobacco	74.8	238.4	74.8	238.3	0.0

دامداری

بخش دامداری پاکستان به‌طور فزاینده‌ای به‌عنوان یک محرک استراتژیک برای رشد کشاورزی مبتنی بر صادرات، با جمعیتی بیش از ۲۵۰ میلیون رأس دام، در حال تبدیل شدن به یکی از عوامل مهم رشد این بخش است. صادرات گوشت پاکستان از ۱۹۶ میلیون دلار آمریکا در سال ۲۰۱۵ به حدود ۴۲۷ میلیون دلار آمریکا در

سال ۲۰۲۴ افزایش یافته است. همچنین، ارزش کل صادرات گوشت در سال مالی ۲۰۲۵ از ۵۰۰ میلیون دلار آمریکا فراتر رفته است. با وجود این پیشرفت، سهم پاکستان از صادرات جهانی گوشت همچنان کمتر از یک درصد است که نشان‌دهنده ظرفیت قابل توجه و استفاده‌نشده این کشور در بازارهای بین‌المللی است.

برای بهره‌گیری از این ظرفیت، دولت طرحی را با هدف توسعه زنجیره‌های ارزش گوشت عاری از بیماری، قابل ردیابی و صادرات‌محور آغاز کرده است. محورهای اصلی این دستورکار اصلاحی شامل بهبود ژنتیک دام، کنترل بیماری تب برفکی (FMD)، ترویج دامپروری تجاری، تقویت لجستیک زنجیره سرد و افزایش صادرات گوشت منجمد و محصولات با ارزش افزوده، به‌ویژه به بازارهای دارای رشد بالا مانند چین و منطقه خلیج فارس است.

بر اساس استراتژی تحول، پیش‌بینی می‌شود بخش گوشت سالانه حدود ۶ درصد رشد کند و ارزش صادرات آن نیز از حدود ۵۰۰ میلیون دلار آمریکا به نزدیک ۷۰۰ میلیون دلار آمریکا تا سال ۲۰۲۸ افزایش یابد.

دامداری نقش حیاتی در اقتصاد روستایی پاکستان ایفا می‌کند و بیش از ۸ میلیون خانواده روستایی در تولید دام مشارکت دارند. این بخش منبع اصلی معیشت است و تقریباً ۳۵ تا ۴۰ درصد از کل درآمد آنها را تشکیل می‌دهد. در مقیاس وسیع‌تر، صنعت دامداری به محرک اصلی رشد کشاورزی تبدیل شده است و ۶۲,۴ درصد از ارزش افزوده کشاورزی و ۱۴,۶ درصد از تولید ناخالص داخلی را در سال‌های ۲۰۲۵-۲۰۲۶ تشکیل می‌دهد. این بخش رشد مداومی را تجربه کرده است و ارزش افزوده ناخالص آن از ۶۰۰۴ میلیارد روپیه در سال مالی ۲۰۲۵ به ۶۲۲۹ میلیارد روپیه در سال مالی ۲۰۲۶ افزایش یافته است که نشان‌دهنده رشد ۳,۷۵ درصدی است.

دولت با درک پتانسیل آن برای رشد اقتصادی، امنیت غذایی و کاهش فقر، توسعه دامداری را در اولویت قرار داده است. این استراتژی بر رویکردی به رهبری بخش خصوصی و با حمایت بخش دولتی از طریق مداخلات سیاستی متمرکز است. برای افزایش بهره‌وری حیوانات، اقدامات نظارتی برای بهبود خدمات بهداشت دامپزشکی، نوسازی شیوه‌های دامپروری و اصلاح نژاد و پیشرفت فناوری‌های تولید مثل مانند تکنیک انتقال جنین (ETT) و لقاح آزمایشگاهی (IVF) معرفی شده‌اند. همچنین تلاش‌هایی برای گسترش خدمات تلقیح مصنوعی، ترویج تغذیه متعادل دام و کنترل بیماری‌های مهم اقتصادی مانند تب برفکی (FMD)، طاعون نشخوارکنندگان کوچک (PPR)، بیماری پوستی لمپی اسکین (LSD) و آنفولانزای مرغی که بر تجارت و اقتصاد تأثیر می‌گذارند، در حال انجام است.

دولت قصد دارد از طریق تنوع‌بخشی به تجارت دام، از پتانسیل بخش دام برای رشد اقتصادی، افزایش امنیت غذایی و بهبود معیشت روستاییان استفاده کند. برای مقابله با چالش‌های سرمایه‌گذاری در صادرات دام با ارزش افزوده، برنامه‌هایی برای ایجاد مناطق اختصاصی فرآوری گوشت صادراتی و بخش‌های عاری از بیماری برای بیماری‌های تب برفکی، بیماری‌های مسری غیر واگیردار، آنفولانزای پرندگان (HPAI) و سایر بیماری‌های دامی در دست اجرا است. علاوه بر این، تلاش‌هایی برای توسعه کشتارگاه‌های مدرن مطابق با استانداردهای بین‌المللی در حال انجام است. برای تقویت بیشتر این بخش، دولت در حال معرفی طرح‌های حمایت مالی با محدودیت زمانی برای تشویق سرمایه‌گذاری و گسترش است.

اصلاح نژاد یک اولویت کلیدی است و تلاش‌ها برای ایجاد یک گله اصلی و شناسایی نژادهایی که برای مناطق متنوع کشاورزی-اکولوژیکی پاکستان مناسب‌تر هستند، انجام می‌شود. دولت همچنین واردات نژادهای لبنی، گوشتی و گوسفندی با بازده بالا را به همراه مواد ژنتیکی مانند اسپرم، تخمک و جنین تعیین جنسیت شده تسهیل می‌کند. این ابتکارات با هدف افزایش بهره‌وری دام، ایجاد فرصت‌های شغلی و تقویت اقتصاد و امنیت غذایی ملی انجام می‌شود. جمعیت و تولید دام تخمینی برای سه سال گذشته با اعمال پارامترهای نرخ رشد بین سرشماری از سرشماری دام ۱۹۹۶-۲۰۰۶ بر روی ارقام جمعیت پیش‌بینی شده محاسبه شده است، زیرا ارقام کامل ثبت تولید از سرشماری ۲۰۲۴-۲۰۲۵ هنوز منتشر نشده است. جمعیت ملی گله دام برای سه سال گذشته در جدول ۲،۵ آمده است.

Table 2.5: Estimated Livestock Population
million numbers

Species	2023-24 ¹	2024-25 ¹	2025-26 ¹
Cattle	57.5	59.7	61.96
Buffalo	46.3	47.7	49.1
Sheep	32.7	33.1	33.5
Goat	87.0	89.4	91.8
Camels	1.2	1.2	1.2
Horses	0.4	0.4	0.4
Asses	5.9	6.0	6.2
Mules	0.2	0.2	0.2

¹: Estimated figure based on inter-census growth rate of Livestock Census 1996 & 2006

Although the PBS 7th Agricultural Census 2024-25 has published the headcounts for major species (Cattle: 55.8 million; Buffalo: 47.7 million; Sheep: 44.5 million; Goat: 95.8 million; Camels: 1.5 million), which serve as the new official baseline. However, completely reconciled production parameters aligned to census counts are pending; therefore, we continued to apply the inter-censal 1996 & 2006 growth rate methodology pending full census production report publication

Source: Ministry of National Food Security & Research

داده‌های تولید شیر و گوشت برای سه سال گذشته در جدول ۲,۶ آمده است .

Table 2.6: Estimated Milk and Meat Production				000 Tonnes
Species	2023-24 ¹	2024-25 ¹	2025-26 ¹	
Milk (Gross Production)	70,071	72,343	74,689	
Cow	26,099	27,083	28,104	
Buffalo	41,887	43,132	44,414	
Sheep ²	42	43	44	
Goat	1,074	1,103	1,133	
Camel ²	968	981	994	
Milk (Human Consumption)³	56,474	58,300	60,185	
Cow	20,880	21,667	22,484	
Buffalo	33,509	34,505	35,531	
Sheep	42	43	44	
Goat	1,074	1,103	1,133	
Camel	968	981	994	
Meat⁴	5,809	5,967	6,314	
Beef	2,630	2,548	2,634	
Mutton	817	835	854	
Poultry meat	2,362	2,583	2,826	

1: The milk and meat production figures for the indicated years are calculated by applying milk production parameters to the projected population of respective years based on the inter-census growth rate of Livestock Census 1996 & 2006. Complete production record figures from the PBS 7th Agricultural Census 2024-25 are yet to be published; these estimates will be revised upon their availability.

2: Milk for human consumption is derived by subtracting 20 percent of wastage (15 percent from faulty transportation and lack of chilling facilities and 5 percent from suckling calf nourishment) from the gross milk production of cows and buffalo.

3: The figures for meat production are for red meat and do not include edible offal.

Source: Ministry of National Food Security & Research

تولید تخمینی سایر محصولات دامی برای سه سال گذشته در جدول ۲,۷ آمده است.

Table 2.7: Estimated Livestock Products Production				
Products	Units	2023-24 ¹	2024-25 ¹	2025-26 ¹
Eggs	million Nos.	25,212	26,696	28,279
Hides	000 Nos.	20,051	20,727	21,426
Cattle	000 Nos.	10,240	10,626	11,026
Buffalo	000 Nos.	9,694	9,982	10,278
Camels	000 Nos.	118	120	121
Skins	000 Nos.	65,181	66,703	68,262
Sheep Skin	000 Nos.	12,376	12,523	12,671
Goat Skin	000 Nos.	33,530	34,439	35,372
Fancy Skin	000 Nos.	19,275	19,741	20,220
Lamb Skin	000 Nos.	3,676	3,719	3,763
Kid Skin	000 Nos.	15,599	16,022	16,456
Wool	000 Tonnes	49.6	50.2	50.8
Hair	000 Tonnes	32.7	33.6	34.5
Edible Offal's	000 Tonnes	475	489	503
Blood	000 Tonnes	80.4	82.5	84.6
Casings	000 Nos.	65,851	67,388	68,964
Guts	000 Nos.	21,344	22,061	22,801
Horns & Hooves	000 Tonnes	71.1	73.2	75.4
Bones	000 Tonnes	1,063.0	1,095.5	1,129.1
Fats	000 Tonnes	335.8	345.8	356.1
Dung	000 Tonnes	1,540	1,587	1,637
Urine	000 Tonnes	464	477	491
Head & Trotters	000 Tonnes	303.2	311.9	320.8
Fowls & Hens	million Nos.	95.5	97.0	98.5
Ducks, Drakes & Ducklings	million Nos.	0.32	0.31	0.31

Note: Figures for livestock products for the indicated years are calculated by applying production parameters to the projected population of respective years based on the inter-census growth rate of the Livestock Census 1996-2006. These estimates will be revised upon publication of complete production record figures from the PBS 7th Agricultural Census 2024-25.

Source: Ministry of National Food Security & Research

طیور

بخش طیور یکی از بخش‌های پویا و مهم صنعت دامداری پاکستان است و برای بیش از ۱,۵ میلیون نفر در سراسر کشور اشتغال ایجاد می‌کند. ارزش افزوده ناخالص این بخش در سال ۲۰۲۵-۲۶ به ۹۹۹ میلیارد روپیه رسید و طی یک دهه گذشته، به‌طور متوسط رشد سالانه ۸,۱ درصدی را تجربه کرده است. این رشد سریع، پاکستان را به یازدهمین تولیدکننده بزرگ طیور در جهان تبدیل کرده و ظرفیت قابل توجه این بخش برای توسعه و نوآوری بیشتر را نشان می‌دهد. صنعت طیور همچنین نقش مهمی در تأمین مواد غذایی کشور دارد و حدود ۴۳,۳ درصد از کل تولید گوشت پاکستان را به خود اختصاص می‌دهد.

راهبرد توسعه صنعت طیور با هدف ارتقا و گسترش این بخش، بر پیشگیری از بیماری‌ها، نوسازی روش‌های تولید، توسعه فرآوری و محصولات با ارزش افزوده، بهبود شیوه‌های پرورش و مدیریت دام و طیور و تنوع‌بخشی به محصولات متمرکز است. با وجود رشد و ظرفیت بالای این صنعت، بخش طیور همچنان با چالش‌هایی از جمله شیوع بیماری‌ها، هزینه بالای خوراک و نهاده‌ها، هزینه‌های بالای تولید و نوسانات بازار مواجه است. مقابله با این چالش‌ها برای حفظ روند رشد صنعت و تضمین امنیت غذایی پایدار در کشور ضروری است. برآورد تولید طیور تجاری و روستایی و محصولات حاصل از آن طی سه سال گذشته در جدول ۲,۸ ارائه شده است.

Table 2.8: Estimated Domestic/Rural & Commercial Poultry				
Type	Units	2023-24 ¹	2024-25 ¹	2025-26 ¹
Domestic Poultry	million Nos.	95.50	96.98	98.48
Cocks	million Nos.	13.92	14.30	14.69
Hens	million Nos.	47.17	48.02	48.88
Chicken	million Nos.	34.41	34.66	34.91
Eggs ²	million Nos.	4,717	4,802	4,889
Meat	000 Tonnes	135.01	137.72	140.47
Duck, Drake & Duckling	million Nos.	0.32	0.31	0.31
Eggs ²	million Nos.	14.49	13.89	13.32
Meat	000 Tonnes	0.44	0.42	0.40
Commercial Poultry	million Nos.	1,792.46	1,968.71	2,163.73
Layers	million Nos.	78.41	83.90	89.72
Broilers	million Nos.	1,873.69	2,061.06	2,267.17
Breeding Stock	million Nos.	16.61	17.44	18.31
Day Old Chicks	million Nos.	1,957.07	2,152.78	2,368.06
Eggs ²	million Nos.	20,480	21,880	23,390
Meat	000 Tonnes	2,226.54	2,445.14	2,685.65
Total Poultry				
Day Old Chicks	million Nos.	1,991	2,187	2,403
Poultry Birds	million Nos.	2,065	2,260	2,474
Eggs	million Nos.	25,212	26,696	28,279
Poultry Meat	000 Tonnes	2,362	2,583	2,826

1: The figures for the indicated years are statistically calculated using the statistics for 2005-06.

2: The figures for Eggs (Farming) and Eggs (Desi) are calculated using the poultry parameters for egg production.

مسیر جدید صادرات گوشت الاغ و سایر محصولات

صادرات گوشت، پوست و سایر محصولات مرتبط با الاغ، یک بازار تخصصی با ظرفیت قابل توجه برای رشد محسوب می‌شود که افزایش تقاضا در چین از عوامل اصلی آن است. در چین، گوشت و شیر الاغ و همچنین «ایجیائو» (ژلاتین تهیه‌شده از پوست الاغ) به دلیل خواص تغذیه‌ای و دارویی مورد توجه هستند. برای حمایت از این تجارت، دولت فدرال پاکستان پروتکل‌های بهداشتی لازم را با چین برای صادرات این محصولات به امضا رسانده است. این اقدام می‌تواند زمینه‌ساز تشویق سرمایه‌گذاری خارجی، تقویت روابط دوجانبه و ایجاد فرصت‌های شغلی و معیشتی برای کشاورزان محلی باشد. همچنین مجوز جدیدی به شرکت «شهزاد و شائو» برای احداث کشتارگاه الاغ در منطقه آزاد گوادار اعطا شده است که تعداد شرکت‌های دارای مجوز را، در کنار شرکت «هانگنگ ترد»، به دو شرکت افزایش می‌دهد.

جنگلداری

جنگل‌های پاکستان حدود ۴,۱۱ میلیون هکتار را پوشش می‌دهند که معادل حدود ۴,۷ درصد از کل مساحت کشور است. در میان انواع مختلف جنگل‌ها، جنگل‌های مخروطی بیشترین سهم را دارند و پس از آنها جنگل‌های بوته‌ای، جنگل‌های رودخانه‌ای، جنگل‌های حرا و جنگل‌های کشت‌شده قرار می‌گیرند. با این حال، منابع جنگلی کشور همچنان با فشار قابل توجهی مواجه‌اند و سالانه حدود ۱۱ هزار هکتار از پوشش جنگلی به دلیل جنگل‌زدایی از بین می‌رود. برای مقابله با این چالش‌ها، وزارت تغییرات اقلیمی و هماهنگی محیط‌زیست، با همکاری دولت‌های استانی و منطقه‌ای، در حال اجرای پروژه‌های گسترده جنگل‌کاری و احیای اکوسیستم‌هاست. در چارچوب «برنامه پاکستان سبز»، که ۱۲۲,۱۵ میلیارد روپیه به آن اختصاص یافته است، تاکنون نزدیک به ۲,۲۶ میلیارد نهال در سراسر کشور کاشته، احیا یا توزیع شده است. هدف از این اقدامات، افزایش پوشش جنگلی و تقویت تاب‌آوری کشور در برابر تغییرات اقلیمی است.

با وجود این اقدامات، پاکستان به دلیل پوشش جنگلی محدود، تغییرات سریع در کاربری اراضی، رشد جمعیت، فقر روستایی و وابستگی شدید به منابع طبیعی، همچنان در برابر تغییرات اقلیمی بسیار آسیب‌پذیر است. اگرچه سهم مستقیم بخش جنگلداری در تولید ناخالص داخلی تنها حدود ۰,۵ درصد است، ارزش کلی خدمات

اکوسیستمی جنگل‌ها، از جمله حفاظت از محیط‌زیست، تنظیم منابع آب، حمایت از تنوع زیستی و تأمین منافع معیشتی، معادل ۱۱,۴۸ درصد از تولید ناخالص داخلی برآورد می‌شود. این موضوع نقش حیاتی جنگل‌ها را در پایداری زیست‌محیطی و رفاه اقتصادی پاکستان برجسته می‌کند.

شیلات

شیلات یکی از بخش‌های مهم اقتصاد پاکستان است و منبع اصلی معیشت بسیاری از جوامع ساحلی را تشکیل می‌دهد. علاوه بر شیلات دریایی، فعالیت‌های صید و ماهیگیری در آب‌های داخلی نیز در رودخانه‌ها، دریاچه‌ها، برکه‌ها و مخازن سدها در سراسر کشور انجام می‌شود. اگرچه سهم مستقیم بخش شیلات در تولید ناخالص داخلی همچنان محدود است، این بخش از طریق ایجاد درآمد قابل توجه صادراتی، نقش مهمی در تقویت درآمدهای ملی دارد. شیلات ۱,۲۹ درصد از ارزش افزوده بخش کشاورزی و ۰,۳۰ درصد از تولید ناخالص داخلی را به خود اختصاص می‌دهد. با وجود سهم نسبتاً اندک در تولید ناخالص داخلی، اهمیت بخش شیلات فراتر از شاخص‌های اقتصادی است و این بخش در تأمین امنیت غذایی، ایجاد اشتغال و مدیریت پایدار منابع طبیعی نیز نقش دارد. در دوره ژوئیه تا مارس سال مالی ۲۰۲۶، مجموع تولید ماهی به ۶۴۲,۱۸ هزار تن (MT) رسید که شامل ۴۲۷,۱۸ هزار تن از شیلات دریایی و ۲۱۵,۰۰ هزار تن از منابع آب داخلی بود.

دولت به‌طور فعال در تلاش است تا عملکرد بخش شیلات را بهبود بخشیده و صادرات آن را افزایش دهد. ادارات شیلات فدرال و استانی برنامه‌های مختلفی را در این زمینه اجرا می‌کنند که از جمله آنها می‌توان به تقویت خدمات ترویجی، معرفی روش‌های نوین و نوآورانه صید، توسعه محصولات با ارزش افزوده، افزایش سرانه مصرف ماهی، بهبود شرایط اجتماعی و اقتصادی ماهیگیران و بازنگری در «سیاست ماهیگیری در آب‌های عمیق ۲۰۱۸» اشاره کرد. پس از ازسرگیری صادرات به کشورهای اتحادیه اروپا، چندین محموله ماهی، ماهی مرکب و میگو توسط چهار شرکت صادر شد. این محموله‌ها با موفقیت تمامی آزمایش‌های آزمایشگاهی مورد نیاز در مرزهای اتحادیه اروپا را پشت سر گذاشتند.

در زمینه ثبت کارخانه‌های فرآوری ماهی در بازارهای خارج از اتحادیه اروپا نیز اقدامات زیر انجام شده است: ثبت ۱۱ واحد در «پادشاهی عربستان سعودی (KSA)»، ثبت ۱۷۴ واحد نزد «اداره کل گمرک جمهوری خلق چین (GACC)» و ۱۶ واحد در روسیه که فرآیند ثبت آنها در حال انجام است.

صادرات ماهی و محصولات شیلاتی پاکستان روندی مستمر از رشد را تجربه کرده است که نشان‌دهنده افزایش تقاضای جهانی برای محصولات دریایی است. بازارهای اصلی صادراتی پاکستان شامل چین، تایلند، امارات متحده عربی (UAE)، مالزی و ژاپن بوده‌اند. در دوره ژوئیه تا مارس سال مالی ۲۰۲۶، پاکستان در مجموع حدود ۲۰۰ هزار تن ماهی و محصولات شیلاتی صادر کرد که درآمد صادراتی حاصل از آن حدود ۴۰۵٫۱ میلیون دلار آمریکا بود (جدول ۲،۱۰).

Table 2.10: Exports of Fish and Fisheries Products FY 2026 (July-March)

Countries	Quantity (000 MT)	Value (US\$ million)
EU	1.97	9.1
Non-EU	198.0	396.0
Total	199.9	405.1

Source: Marine Fisheries Department

نهادهای کشاورزی

الف - کود

کود یکی از مهم‌ترین و پرهزینه‌ترین نهادهای کشاورزی است و حدود ۳۰ تا ۵۰ درصد در افزایش عملکرد محصولات نقش دارد. سهم کود در هزینه تولید محصولات عمده حدود ۱۰ تا ۱۵ درصد است. کشاورزان در مجموع سالانه حدود ۱،۲۰۰ میلیارد روپیه برای خرید کود هزینه می‌کنند. هر ۱۰۰ روپیه افزایش قیمت یک کیسه ۵۰ کیلوگرمی کود، بار مالی اضافی معادل ۲۰ میلیارد روپیه بر کشاورزان تحمیل می‌کند.

میزان جذب مواد مغذی کود در دوره ژوئیه تا مارس سال مالی ۲۰۲۶ به ۳،۷۹۵ هزار تن رسید که ۱۱،۴ درصد بیشتر از مدت مشابه سال قبل بود. میزان جذب نیتروژن و فسفات به ترتیب ۳،۰۳۵ و ۷۱۲ هزار تن و میزان جذب پتاس ۴۸ هزار تن بود. داده‌های ۹ ماهه نخست سال مالی جاری نشان می‌دهد که جذب نیتروژن و پتاس به ترتیب ۱۴،۸ و ۲۶،۲ درصد افزایش یافته، در حالی که جذب فسفات در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته ۱،۹ درصد کاهش داشته است. کاهش مصرف فسفات را می‌توان تا حد زیادی به قیمت بالای آن نسبت داد.

به‌طور کلی، تولید داخلی کود از نظر میزان مواد مغذی در دوره ژوئیه تا مارس سال مالی ۲۰۲۶، در مقایسه با مدت مشابه سال مالی ۲۰۲۵، اندکی و به میزان ۰،۵ درصد کاهش یافت. واردات کود نیز ۲۰ درصد کاهش داشت که در مجموع به کاهش ۲،۸ درصدی عرضه کود منجر شد.

قیمت کودهای نیتروژنه در دوره ژوئیه تا مارس سال مالی ۲۰۲۶ روندی کاهشی داشت، در حالی که قیمت کودهای فسفاته افزایش یافت. قیمت اوره و «نترات آمونیوم کلسیم (CAN)» در این دوره، در مقایسه با مدت مشابه سال قبل، به ترتیب ۴،۵ و ۴،۸ درصد کاهش یافت که احتمالاً ناشی از وجود ذخایر کافی احتیاطی، بیش از ۳۰۰ هزار تن در ماه، بوده است. در مقابل، قیمت کودهای دی‌آمونیم فسفات (DAP)، نیتروژن-فسفر (NP) و سوپرفسفات ساده (SSP) به ترتیب ۱۸،۳، ۱۶،۶ و ۱۲،۵ درصد افزایش یافت. حدود نیمی از تقاضای DAP از طریق واردات تأمین می‌شود؛ بنابراین، افزایش قیمت این محصول در بازارهای بین‌المللی بر قیمت آن در بازار داخلی نیز تأثیر گذاشت.

مجموع موجودی اوره در فصل ربیع ۲۶-۲۰۲۵ به ۴،۳۸۲ هزار تن رسید که شامل ۱،۱۴۸ هزار تن موجودی اولیه و ۳،۲۳۴ هزار تن تولید داخلی بود (جدول ۲،۱۱). مجموع مصرف در این دوره ۳،۵۶۴ هزار تن بود و در پایان فصل، ۸۰۳ هزار تن اوره برای فصل کشاورزی تابستانه ۲۰۲۶ باقی ماند.

موجودی DAP در فصل کشت زمستانه ۲۶-۲۰۲۵ برابر با ۱،۰۴۴ هزار تن بود که شامل ۳۹۲ هزار تن موجودی اولیه، ۳۸۱ هزار تن تولید داخلی و ۲۷۱ هزار تن واردات می‌شد. میزان مصرف DAP در این دوره ۸۳۵ هزار تن بود و در نتیجه ۲۱۴ هزار تن موجودی برای فصل کشاورزی تابستانه ۲۰۲۶ باقی ماند.

فصل کشاورزی تابستانه ۲۰۲۶ با موجودی اولیه ۸۰۳ هزار تن اوره آغاز خواهد شد. مجموع عرضه اوره در این فصل ۳،۸۴۷ هزار تن برآورد می‌شود که شامل ۳،۰۴۴ هزار تن تولید داخلی است (جدول ۲،۱۱). پیش‌بینی می‌شود مصرف اوره حدود ۳،۳۶۴ هزار تن باشد که در پایان فصل کشاورزی تابستانه ۲۰۲۶، ذخیره احتیاطی ۴۸۳ هزار تنی را باقی خواهد گذاشت.

Table 2.11: Fertilizer Supply Demand Situation 000 Tonnes				
Description	Rabi (Oct-Mar) 2025-26 (Actual)		Kharif (Apr-Sep) 2026 (Estimated)	
	Urea	DAP	Urea	DAP
Opening stock	1,148	392	803	214
Imported supplies	0	271	0	40
Domestic Production*	3,234	381	3,044	441
Total Availability	4,382	1,044	3,847	695
Offtake/Demand@	3,564	835	3,364	686
Write on/off	-15	5	0	0
Closing stock	803	214	483	9

*: Domestic production is based on data provided by fertilizer industry with assumption that two SNGPL based plants will remain operational during Kharif 2026 while FFC (PQ) will remain shut down.

@: Urea Offtake for Kharif 2026 is based on Provincial demand whereas DAP offtake is based on last 5-year average.

Source: National Fertilizer Development Centre

مصرف DAP در فصل کشاورزی تابستانه ۲۰۲۶ حدود ۶۹۵ هزار تن برآورد می‌شود که شامل ۲۱۴ هزار تن موجودی اولیه و ۴۴۱ هزار تن تولید داخلی است. در مجموع، میزان مصرف DAP در فصل کشاورزی تابستانه حدود ۶۸۶ هزار تن برآورد شده است. شکاف میان عرضه و تقاضا از طریق واردات توسط بخش خصوصی تأمین خواهد شد.

ب- بذر

بذر یکی از نهاده‌های کلیدی کشاورزی است که نقش مهمی در افزایش بهره‌وری محصولات و تأمین امنیت غذایی دارد. استفاده از بذرهای گواهی‌شده، از طریق کنترل دقیق کیفیت و رعایت مقررات، به بهبود عملکرد محصولات و کاهش ریسک‌های تولید کمک می‌کند. «گواهی بذر» یک نظام قانونی و رسمی برای تأیید کیفیت بذر است که کیفیت آن را در تمام مراحل تولید تضمین می‌کند. بسیاری از کشورها نیز استفاده از بذرهای

گواهی شده را با هدف افزایش سودآوری کشاورزی و همسویی با استانداردهای بین‌المللی ترویج می‌کنند. سطح زیر کشت، نیاز به بذر و موجودی بذر در دوره ژوئیه تا مارس سال مالی ۲۰۲۶ در جدول ۲،۱۲ ارائه شده است.

Table 2.12 Area, Seed Requirement and Seed Availability 2025-26 (July-March)

Crop	Area (000 Ha)	Total seed requirement (MT)	Seed Availability (MT)			
			Public	Private	Imported	Total
Wheat	9,262	1,143,857	42,242	549,970	0	592,213
Cotton	2,005	39,619	312	20,560	0	20,872
Paddy	3,630	53,796	1,644	51,827	15,296	68,767
Maize	1,481	36,581	1,979	3,492	17,435	22,906
Pulses	1,086	39,102	817	1410	0	2,227
Oilseeds	830	4,100	177	4,688	931	5,796
Vegetables	236	7,080	5	2,953	2876	5,835
Fodders	2,038	61,140	845	19,003	20,087	39,935
Potato	268	670,250	0	0	9,384	9,384
Total	20,836	2,055,525	48,021	653,902	66,009	767,932

Source: FSC&RD, Ministry of National Food Security & Research

ج- ماشین‌آلات کشاورزی

مکانیزاسیون کشاورزی همچنان نقش مهمی در افزایش بهره‌وری محصولات و رشد بخش کشاورزی دارد. با این حال، محدودیت دسترسی به تراکتور و سایر ماشین‌آلات کشاورزی همچنان یکی از چالش‌های اساسی این بخش محسوب می‌شود. در دوره ژوئیه تا مارس سال مالی ۲۰۲۶، تولید تراکتور به ۲۱،۶۲۳ دستگاه رسید که در مقایسه با ۲۳،۵۸۱ دستگاه تولیدشده در مدت مشابه سال گذشته، کاهش ۸،۳۰ درصدی را نشان می‌دهد. به همین ترتیب، فروش تراکتور نیز در دوره ژوئیه تا مارس سال مالی ۲۰۲۶ با ۱۲،۶ درصد کاهش، به ۲۰،۲۹۲ دستگاه رسید؛ این رقم در مدت مشابه سال گذشته ۲۳،۲۳۰ دستگاه بود.

منبع:

- *Pakistan Economic Survey 2025-26*,
https://www.finance.gov.pk/survey/chapter_26/Complete_PES2025_26.pdf